

การมีส่วนร่วมในกิจการสัสดีของกำนันผู้ใหญ่บ้านอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา*

THE PARTICIPATION OF SUB-DISTRICT HEADMEN AND VILLAGE HEADMEN IN MISSION OF RECRUITING OFFICERS MUEANG DISTRICT SONGKHLA PROVINCE

สุริยา พรหมดำ

Suriya Promdam

มณฑลทหารบกที่ 42

42nd Military Circle, Thailand

Email: Suriya12@gmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมในกิจการสัสดีของกำนันผู้ใหญ่บ้านอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา 2) เพื่อเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมในกิจการสัสดีของกำนันผู้ใหญ่บ้านอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา ที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา และรายได้ต่อเดือนต่างกัน 3) เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาการมีส่วนร่วมในกิจการสัสดีของกำนันผู้ใหญ่บ้านอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา ประชากร ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน สารวัตรกำนัน แพทย์ประจำตำบลอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา จำนวน 203 คน กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตาราง Krejcie และ Morgan ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 136 คน เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถาม แบบปลายปิดและแบบปลายเปิด วิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่า t-test ค่า F- test และทดสอบความแตกต่างค่าคะแนนเฉลี่ยรายคู่ โดยวิธี LSD (Least Significant Difference)

ผลการวิจัยพบว่า

1. การมีส่วนร่วมในกิจการสัสดีของกำนันผู้ใหญ่บ้านอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา พบว่าโดยรวม อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และด้านการมีส่วน

* Received 8 October 2019; Revised 4 November 2019; Accepted 9 November 2019

ร่วมในการติดตามประเมินผล มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด เมื่อจำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา และ รายได้ต่อเดือน พบว่า โดยรวม อยู่ในระดับปานกลาง

2. ผลการเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมในกิจการสัสดีของกำนันผู้ใหญ่บ้านอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา ที่มีเพศ ระดับการศึกษา และรายได้ต่อเดือนต่างกัน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 ที่มีอายุต่างกัน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

3. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัญหา และแนวทางแก้ไขปัญหาการมีส่วนร่วมในกิจการสัสดีของกำนันผู้ใหญ่บ้านอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา ปัญหา พบว่า บางคนคิดว่าการติดตามและส่งหมายเรียกบุคคลเข้าคัดเลือกทหารกองเกินเป็นหน้าที่ของสัสดีอำเภอ บางคนไม่ต้องการแสดงความคิดเห็นเพราะกลัวว่าจะไม่ได้รับการยอมรับ บางคนมีภาระหน้าที่หลายอย่างจึงไม่ค่อยได้ร่วมในกิจการสัสดีเท่าที่ควร แนวทางแก้ไขปัญหา คือ ควรเชิญกำนันผู้ใหญ่บ้านเข้าร่วมการสัมมนาวิธีการในการติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงานของสัสดี ควรเปิดโอกาสให้กำนันผู้ใหญ่บ้านได้แสดงความคิดเห็นแนวทางการปฏิบัติงานของสัสดี ควรเชิญกำนันผู้ใหญ่บ้านเป็นลายลักษณ์อักษรในการเข้าร่วมกิจการสัสดี

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วม, กิจการสัสดี, จังหวัดสงขลา

Abstract

The objectives of this thematic paper were as follows:- 1) To study the participation in mission of recruiting officers of sub-district headmen and village headmen, Mueang district, Songkhla province. 2) To compare the participation in mission of recruiting officers of sub-district headmen and village headmen, Mueang district, Songkhla province in terms of sexes, ages, degrees of education, and monthly incomes as differently. 3) To study the suggestions were concerned with problems and resolutions the participation in mission of recruiting officers of sub-district headmen and village headmen, Mueang district, Songkhla province. The population were sub-district headmen, village headmen, assistant of village headmen, assistant sub-district headmen and sub-district physician, Mueang district, Songkhla province at the number of 203 persons, sample size according to the table of Krejcie and Morgan, got the sample at the number of 136 persons, the instrument for data collection was questionnaire both closed and open ended questions, data analysis by package computer program, the statistics were used as follows; frequency, percentage,

arithmetic mean, standard deviation, t.test, F.test and testing the difference of mean in each pairs by LSD method (Least Significant Difference).

The results found that:

1. The participation in mission of recruiting officers of sub-district headmen and village headmen, Mueang district, Songkhla province found that by overviews were at moderate level, when considered in each aspects found that the aspect of participation in performance was the highest average and followed up the aspect of decision making and the aspect of assessment following was the lowest average, when classified in terms of sexes, ages, degrees of education, and monthly incomes found that by overviews were at moderate level.

2. The comparative results of participation in mission recruiting officers of sub-district headmen and village headmen, Mueang district, Songkhla province, in terms of sexes, degrees of education, and monthly incomes found that there were different as statistical significance at .001 and in term of ages found that there were different as statistical significance at .01.

3. The suggestions were concerned with problems and resolutions in participation in mission recruiting officers of sub-district headmen and village headmen, the problems found that some people thought that to follow and remark the man for choosing soldier that was the duty of district mission recruiting, some people scared for un-acceptable, some have more missions as a result they were not participate in mission recruiting. The resolutions found that there should invite sub-district headmen and village headmen to participate in seminar on the way to assessment following of mission recruiting, there should be given an opportunity to sub-district headmen and village headmen to express their opinions in performance of mission recruiting, there should invite sub-district headmen and village headmen by letter for participating in mission recruiting.

Keywords: Participation, Mission Of Recruiting Officers, Songkhla Province

บทนำ

ความเปลี่ยนแปลงของระบบไพร่ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นผลสืบเนื่องมาจากความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ โดยพยายามนำระบบอื่นมาทำหน้าที่แทนระบบไพร่ เพื่อจุดประสงค์ในการควบคุมและจัดสรรมาใช้ประโยชน์ (อัญชลี สุสัยณห์, 2525) การจัดกองทหารแบบตะวันตกเป็นตัวอย่างสำคัญที่สะท้อนให้เห็นความพยายามโอนอำนาจมาสู่พระมหากษัตริย์อย่างชัดเจน กล่าวคือ พระองค์ทรงดำรงตำแหน่งจอมทัพอยู่เหนือเสนาบดีกระทรวงกลาโหม และผู้บัญชาการทหารบก พร้อมกันนั้นก็มี การป้องกันมิให้ผู้บังคับบัญชากองทหารมีอำนาจมากเกินไปจนท้าทายพระราชอำนาจได้ เห็นได้จากพระราชพิธีศรีสัจปานกาล หรือพระราชพิธีถือน้ำพิพัฒน์สัตยา นั้น ทหารต้องถือน้ำทุกเดือน ในขณะที่ข้าราชการทั่วไปถือน้ำปีละ 2 ครั้ง เป็นการย้ำให้ทหารแสดงความจงรักภักดีต่อพระองค์อยู่ตลอดเวลา การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมีส่วนสำคัญในการรวมอำนาจในการควบคุม และเก็บผลประโยชน์จากกำลังคนที่เคยอยู่ในมือของมูลนายให้กลับมาอยู่ในอำนาจ กรมพระสุรัสวดีที่มีบทบาทในการจัดการกำลังคนได้มีการโอนย้ายมาขึ้นต่อกระทรวงกลาโหม เมื่อ พ.ศ. 2439 และทำหน้าที่จัดการเฉพาะกำลังคนฝ่ายทหารเท่านั้น (เสถียร ลายลักษณ์ และ คนอื่น ๆ, 2487) ภายหลังการโอนกรมพระสุรัสวดีขึ้นต่อกระทรวงกลาโหมการประกาศใช้กฎหมายเกี่ยวกับระบบไพร่จึงออกมาในรูปพระราชบัญญัติ และกฎเสนาบดีของกระทรวงที่เกี่ยวข้อง ในพ.ศ. 2441 ได้ประกาศใช้ “ข้อบังคับในการเก็บเงินค่าราชการแผ่นดิน” กำหนดให้ ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน นายอำเภอ กับกรมการอำเภอ เป็นผู้รับผิดชอบจัดการเก็บเงินค่าราชการ จากชายฉกรรจ์อายุ 18 ปีขึ้นไป เมื่อเก็บเงินได้แล้วจะออกไปเสร็จให้เป็นสำคัญ โดยผู้จัดเก็บจะได้รับส่วนแบ่งร้อยละ 4 ของเงินที่เก็บได้เป็นผลประโยชน์ เมื่อมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติ ลักษณะเกณฑ์ทหาร ร.ศ. 124 ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นครั้งนี้ จึงมิได้มุ่งรักษาระบบไพร่แบบเดิมให้คงไว้ แต่เป็นการใช้ระบบใหม่ๆ ในการควบคุม และจัดสรรกำลังคนแทนระบบไพร่ ความสัมพันธ์แบบมูลนายกับไพร่ก็ค่อย ๆ เปลี่ยนไป เป็นความสัมพันธ์แบบข้าราชการกับราษฎร หรือแบบนายจ้างกับลูกจ้างแทน และมีการปรับปรุงแก้ไขพระราชบัญญัติลักษณะเกณฑ์ทหาร ร.ศ.124 ถึง 11 ครั้ง ต่อมาจึงได้ออกพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ. 2497 และได้ใช้ถึงปัจจุบัน

จากการประกาศใช้ พระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ.2497 ทำให้ชายที่มีสัญชาติเป็นไทยตามกฎหมายมีหน้าที่รับราชการทหารด้วยตนเองทุกคน และเป็นหน้าที่ของชนชาวไทย ตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ 2550 กล่าวคือ บุคคลมีหน้าที่ป้องกันประเทศ รักษาผลประโยชน์ของชาติ และปฏิบัติตามกฎหมาย บุคคลมีหน้าที่รับราชการทหาร (ราชกิจจานุเบกษา, 2497) ตลอดจนอำนาจหน้าที่เดิมของ มูลนาย คือ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ลดลง และมีหน่วยงานของ กองทัพบกเข้ามารับหน้าที่ในการจัดสรรกำลังคนตามกฎหมายใหม่นี้ สำหรับอำเภอเมือง

จังหวัดสงขลา มีหน่วยงานของกองทัพที่มีหน้าที่รับผิดชอบ คือ หน่วยสัสดีอำเภอเมืองสงขลา ซึ่งมีหน้าที่ดำเนินการควบคุม กำกับดูแล และประสานงานในกิจการสัสดีทั้งปวง ซึ่งได้กำหนดไว้ในกฎหมาย ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง แบบธรรมเนียม และบันทึกข้อตกลงที่เกี่ยวข้อง ในท้องที่อำเภอเมืองสงขลา สำหรับพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา แบ่งการปกครองออกเป็น 6 ตำบล คือ ตำบลบ่อทราย ตำบลเขารูปช้าง ตำบลพะวง ตำบลทุ่งหวัง ตำบลเกาะแก้ว และตำบลเกาะยอ ปัจจุบันมีบุคคลที่กระทำความผิดตามกฎหมายโดยไม่ปฏิบัติพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ. 2497 ปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นขั้นตอนแรกของการเตรียมกำลังคน และสำคัญยิ่งเพื่อจะนำเข้าสู่ระบบการรับราชการทหารในโอกาสต่อไป หากยังมีการปฏิบัติในลักษณะที่ไม่เป็นไปตามกฎหมายเช่นนี้ จะไม่สามารถควบคุมกำลังคนเพื่อรับใช้ประเทศชาติ และเป็นการส่งเสริมให้บุคคลต่าง ๆ ประพฤติผิดกฎหมาย ประกอบกับหากมีการวิจัยปัญหาที่เกิดขึ้นแล้ว จะสามารถนำไปแก้ไขถึงสาเหตุของการไม่ปฏิบัติตามกฎหมายได้

ด้วยเหตุผลดังที่กล่าวมานี้ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะทำการวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของกำนันผู้ใหญ่บ้านที่มีต่อกิจการสัสดี เฉพาะพื้นที่ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา เพื่อที่จะได้ศึกษาปัญหาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะได้นำผลกลับไปแก้ไขปัญหาดังกล่าวต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมในกิจการสัสดีของกำนันผู้ใหญ่บ้านอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา
2. เพื่อเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมในกิจการสัสดีของกำนันผู้ใหญ่บ้านอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา ที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา และรายได้ต่อเดือน ต่างกัน
3. เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหากการมีส่วนร่วมในกิจการสัสดีของกำนันผู้ใหญ่บ้านอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมในกิจการสัสดีของกำนันผู้ใหญ่บ้านอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา เป็นงานวิจัยเชิงปริมาณ ซึ่งผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยดังนี้

ประชากรที่ศึกษา คือ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน สารวัตรกำนัน แพทย์ประจำตำบลอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา จำนวน 203 คน

กลุ่มตัวอย่าง คือ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน สารวัตรกำนัน แพทย์ประจำตำบลอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตาราง Krejcie และ Morgan ที่ระดับความคลาดเคลื่อนไม่เกิน 0.05 ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 136 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม ซึ่งผู้วิจัยได้สร้าง โดยทำการศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ มาเป็นแนวทางในการจัดทำแบบสอบถาม แบ่ง

โครงสร้างของแบบสอบถามออกเป็น 3 ตอน คือ ข้อคำถามเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคล ข้อคำถามเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในกิจการสัสดีของกำนันผู้ใหญ่บ้าน และ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัญหา และแนวทางแก้ไขปัญหาการมีส่วนร่วมในกิจการสัสดีของกำนันผู้ใหญ่บ้าน

การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างแบบสอบถามตามขั้นตอน คือ สร้างแบบสอบถาม นำร่างแบบสอบถามที่สร้างขึ้นให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) และคัดเลือกข้อคำถามที่มีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไป ได้ผลค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) เท่ากับ 1 ทุกข้อ หลังจากนั้นจึงได้นำแบบสอบถามที่ได้ ไปทำการทดลองใช้ (Try Out) กับกำนันผู้ใหญ่บ้านอำเภอเมืองจังหวัดสงขลา ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจริง จำนวน 30 คน เพื่อวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถามโดยวิเคราะห์หาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา ของครอนบาค (Cronbach) ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม เท่ากับ 0.89 เมื่อเสร็จแล้วผู้วิจัยก็ได้นำมาจัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ เพื่อนำไปใช้ในการเก็บข้อมูลต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล เมื่อได้รับแบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่างแล้ว ผู้วิจัยทำการตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ของข้อมูลทั้งหมด สร้างคู่มือลงรหัสและนำข้อมูลมาลงรหัส จากนั้นนำข้อมูลที่ลงรหัสเรียบร้อยแล้วไปบันทึกในแผ่นข้อมูล (CD) แล้วนำไปวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป สถิติที่ใช้ ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่า t-test ค่า F- test และเมื่อปรากฏว่า ค่า F มีนัยสำคัญทางสถิติ จึงทดสอบความแตกต่างค่าคะแนนเฉลี่ยรายคู่ โดยวิธี LSD (Least Significant Difference)

สถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่า t-test ค่า F- test และเมื่อปรากฏว่า ค่า F มีนัยสำคัญทางสถิติ จึงทดสอบความแตกต่างค่าคะแนนเฉลี่ยรายคู่ โดยวิธี LSD (Least Significant Difference)

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมในกิจการสัสดีของกำนันผู้ใหญ่บ้านอำเภอเมืองจังหวัดสงขลา” มีดังนี้

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

1. จำแนกตามเพศ พบว่า กำนันผู้ใหญ่บ้านอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ เป็นเพศชาย มีจำนวนทั้งสิ้น 87 คน คิดเป็นร้อยละ 63.97 และเป็นเพศหญิง มีจำนวนทั้งสิ้น 49 คน คิดเป็นร้อยละ 36.03

2. จำแนกตามอายุ พบว่า กำนันผู้ใหญ่บ้านอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ มีอายุ 35 - 45 ปี มีจำนวนทั้งสิ้น 57 คน คิดเป็นร้อยละ 41.91 และมี

อายุ 46 ปีขึ้นไป มีจำนวนทั้งสิ้น 55 คน คิดเป็นร้อยละ 40.44 มีอายุต่ำกว่า 35 ปี มีจำนวนทั้งสิ้น 24 คน คิดเป็นร้อยละ 17.65 น้อยที่สุด

3. จำแนกตามระดับการศึกษา พบว่า กำนันผู้ใหญ่บ้านอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษา/ปวช./ต่ำกว่า มีจำนวนทั้งสิ้น 76 คน คิดเป็นร้อยละ 55.88 และมีการศึกษาระดับอนุปริญญา/ปวส./ปริญญาตรี มีจำนวนทั้งสิ้น 60 คน คิดเป็นร้อยละ 44.12 น้อยที่สุด

4. จำแนกตามรายได้ต่อเดือน พบว่า กำนันผู้ใหญ่บ้านอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ มีรายได้ต่ำกว่า 15,000 บาท มีจำนวนทั้งสิ้น 71 คน คิดเป็นร้อยละ 52.21 และมีรายได้ 15,000-20,000 บาท มีจำนวนทั้งสิ้น 36 คน คิดเป็นร้อยละ 26.47 มีรายได้ 20,001 บาทขึ้นไป มีจำนวนทั้งสิ้น 29 คน คิดเป็นร้อยละ 21.32 น้อยที่สุด

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในกิจการสัสดีของกำนันผู้ใหญ่บ้านอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา ดังนี้

ผลการวิเคราะห์ระดับการมีส่วนร่วมในกิจการสัสดีของกำนันผู้ใหญ่บ้านอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา โดยรวม พบว่า กำนันผู้ใหญ่บ้านอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา มีส่วนร่วมในกิจการสัสดีโดยรวมทั้ง 3 ด้าน อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา คือ ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และด้านการมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในกิจการสัสดีของกำนันผู้ใหญ่บ้านอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา จำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา และรายได้ต่อเดือน ดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์ระดับการมีส่วนร่วมในกิจการสัสดีของกำนันผู้ใหญ่บ้านอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา จำแนกตามเพศ พบว่า กำนันผู้ใหญ่บ้านอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา มีส่วนร่วมในกิจการสัสดี โดยรวมทั้ง 3 ด้าน เพศชาย และเพศหญิง อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน เพศชาย พบว่า ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และด้านการมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด เพศหญิง พบว่า ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือด้านการมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล และด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด

2. ผลการวิเคราะห์ระดับการมีส่วนร่วมในกิจการสัสดีของกำนันผู้ใหญ่บ้านอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา จำแนกตามอายุ พบว่า กำนันผู้ใหญ่บ้านอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา มีส่วนร่วมในกิจการสัสดี โดยรวมทั้ง 3 ด้าน อายุต่ำกว่า 35 ปี อายุ 35 - 45 ปี และ อายุ 46 ปีขึ้นไป อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน อายุต่ำกว่า 35 ปี พบว่า ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือด้านการมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล

และด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด อายุ 35 - 45 ปี และอายุ 46 ปีขึ้นไป พบว่า ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ และด้านการมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด

3. ผลการวิเคราะห์ระดับการมีส่วนร่วมในกิจการสัสติของกำนันผู้ใหญ่บ้าน อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา จำแนกตามระดับการศึกษา พบว่า กำนันผู้ใหญ่บ้านอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา มีส่วนร่วมในกิจการสัสติ โดยรวมทั้ง 3 ด้าน มัชฌมศึกษา/ปวช./ต่ำกว่า และอนุปริญญา/ปวส./ปริญญาตรี อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน มัชฌมศึกษา/ปวช./ต่ำกว่า พบว่า ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือด้านการมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล และด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด อนุปริญญา/ปวส./ปริญญาตรี พบว่า ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ และด้านการมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด

4. ผลการวิเคราะห์ระดับการมีส่วนร่วมในกิจการสัสติของกำนันผู้ใหญ่บ้าน อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา จำแนกตามรายได้ต่อเดือน พบว่า กำนันผู้ใหญ่บ้านอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา มีส่วนร่วมในกิจการสัสติ โดยรวมทั้ง 3 ด้าน รายได้ต่ำกว่า 15,000 บาท รายได้ 15,000-20,000 บาท อยู่ในระดับปานกลาง และ รายได้ 20,001 บาทขึ้นไป อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน รายได้ต่ำกว่า 15,000 บาท พบว่า ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือด้านการมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล และด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด รายได้ 15,000-20,000 บาท พบว่า ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ และด้านการมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด รายได้ 20,001 บาทขึ้นไป พบว่า ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือด้านการมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล และด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด

ผลการเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมในกิจการสัสติของกำนันผู้ใหญ่บ้านอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา ที่มี เพศ อายุ ระดับการศึกษา และรายได้ต่อเดือน ดังนี้

1. ผลการเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมในกิจการสัสติของกำนันผู้ใหญ่บ้าน อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา ที่มีเพศต่างกัน พบว่า กำนันผู้ใหญ่บ้านอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา ที่มีเพศต่างกัน มีส่วนร่วมในกิจการสัสติ โดยรวมทั้ง 3 ด้าน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

2. ผลการเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมในกิจการสัสติของกำนันผู้ใหญ่บ้าน อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา ที่มีอายุต่างกัน พบว่า กำนันผู้ใหญ่บ้านอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา

ที่มีอายุต่างกัน มีส่วนร่วมในกิจการสัสดี โดยรวมทั้ง 3 ด้าน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

3. ผลการเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมในกิจการสัสดีของกำนันผู้ใหญ่บ้านอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา ที่มีระดับการศึกษาต่างกัน พบว่า กำนันผู้ใหญ่บ้านอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา ที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีส่วนร่วมในกิจการสัสดี โดยรวมทั้ง 3 ด้าน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

4. ผลการเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมในกิจการสัสดีของกำนันผู้ใหญ่บ้านอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา ที่มีรายได้ต่อเดือนต่างกัน พบว่า กำนันผู้ใหญ่บ้านอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา ที่มีรายได้ต่อเดือนต่างกัน มีส่วนร่วมในกิจการสัสดี โดยรวมทั้ง 3 ด้าน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

ผลการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับปัญหา และแนวทางแก้ไขปัญหาการมีส่วนร่วมในกิจการสัสดีของกำนันผู้ใหญ่บ้านอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา

ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัญหาการมีส่วนร่วมในกิจการสัสดีของกำนันผู้ใหญ่บ้านอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา ดังนี้

1. ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ได้แก่ บางคนไม่ค่อยอยากแสดงความคิดเห็นเพราะกลัวว่าจะไม่ได้รับการยอมรับ บางคนเห็นว่าควรเป็นหน้าที่ของสัสดีอำเภอและจังหวัดมากกว่า

2. ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ ได้แก่ บางคนมีภาระหน้าที่หลายอย่างจึงไม่ค่อยได้ร่วมในกิจการสัสดีเท่าที่ควร บางคนไม่ค่อยร่วมมือในการให้ข้อมูลบุคคลที่หนีราชการทหาร บางคนไม่ค่อยประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทราบถึงความสำคัญของการตรวจเลือกทหารกองเกิน

3. ด้านการมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล ได้แก่ บางคนคิดว่าการติดตามและส่งหมายเรียกบุคคลเข้าคัดเลือกทหารกองเกินเป็นหน้าที่ของสัสดีอำเภอ บางคนไม่ค่อยมีเวลาในการช่วยติดตามบุคคลที่ไม่มาคัดเลือกทหารกองเกิน บางคนไม่เข้าใจวิธีปฏิบัติตนในการช่วยเหลือติดตามประเมินผลการตรวจเลือกทหารกองเกิน

ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางแก้ไขปัญหาการมีส่วนร่วมในกิจการสัสดีของกำนันผู้ใหญ่บ้านอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา ดังนี้

1. ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ได้แก่ ควรเปิดโอกาสให้กำนันผู้ใหญ่บ้านได้แสดงความคิดเห็นแนวทางการปฏิบัติงานของสัสดีเพื่อเพิ่มความหลากหลายในวิธีการคัดเลือกทหารกองเกิน ควรประชาสัมพันธ์ให้กำนันผู้ใหญ่บ้านเห็นความสำคัญของการคัดเลือกทหารกองเกินมากกว่านี้

2. ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ ได้แก่ ควรเชิญกำนันผู้ใหญ่บ้านเป็นลายลักษณ์อักษรในการเข้าร่วมกิจการสัสดี ควรประชาสัมพันธ์ให้กำนันผู้ใหญ่บ้านเห็นความสำคัญต่อการคัดเลือกทหารกองเกิน ควรจัดประชุมกำนันผู้ใหญ่บ้านก่อนการคัดเลือกทหารกองเกินทุกครั้ง

3. ด้านการมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล ได้แก่ ควรเชิญกำนันผู้ใหญ่บ้านเข้าร่วมการสัมมนาวิธีการในการติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงานของสัสดี ควรประชาสัมพันธ์ให้กำนันผู้ใหญ่บ้านเห็นความสำคัญและโทษของการไม่มาคัดเลือกทหารกองเกิน ควรอบรมให้กำนันผู้ใหญ่บ้านเข้าใจวิธีปฏิบัติตนในการช่วยเหลือติดตามประเมินผลกิจการสัสดี

อภิปรายผล

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมในกิจการสัสดีของกำนันผู้ใหญ่บ้านอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา” ผู้วิจัยได้นำประเด็นสำคัญๆ ซึ่งเป็นผลที่พบจากการวิจัย มาอธิบายเชื่อมโยงกับทฤษฎี แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเด็นดังต่อไปนี้

ผลการศึกษาการมีส่วนร่วมในกิจการสัสดีของกำนันผู้ใหญ่บ้านอำเภอเมือง จังหวัดสงขลาโดยรวมทั้ง 3 ด้าน มีค่าแปลผล อยู่ในระดับปานกลาง อภิปรายได้ว่า กำนันผู้ใหญ่บ้านอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา ส่วนใหญ่ไม่ค่อยได้เข้าร่วมในกิจการสัสดีเท่าที่ควร ทั้งในการร่วมตัดสินใจวางนโยบายหรือแผนงาน ร่วมปฏิบัติการในการคัดเลือกทหารกองเกิน และร่วมในการประเมินผลเพื่อหาข้อดีข้อเสียและอุปสรรคของการดำเนินงานในกิจการสัสดี เพื่อนำมาเป็นบทเรียนหรือประสบการณ์เพื่อปรับปรุงดำเนินงานต่อไป ด้วยภาระหน้าที่หรือความไม่เข้าใจในวิธีการรวมถึงการประสานงานระหว่างสัสดีอำเภอกับกำนัน ผู้ใหญ่บ้านไม่ค่อยคล่องตัว ทำให้ผลออกมาในระดับปานกลาง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ศุภชัย จุฬะแพทย์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารงานโครงสร้างพื้นฐาน : ศึกษาเฉพาะกรณีองค์การบริหารส่วนตำบลควนหนองหงษ์ อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช” (ศุภชัย จุฬะแพทย์, 2552) ผลจากการศึกษา พบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารงานโครงสร้างพื้นฐานขององค์การบริหารส่วนตำบลควนหนองหงษ์ อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยรวมทั้ง 4 ด้าน อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการดำเนินกิจกรรม ด้านการตัดสินใจ ด้านการรับผลประโยชน์ และด้านการประเมินผล อยู่ในระดับปานกลาง ผลการเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารงานโครงสร้างพื้นฐานขององค์การบริหารส่วนตำบลควนหนองหงษ์ อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช ตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา และอาชีพ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ พบว่า กำนันผู้ใหญ่บ้านอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา มีส่วนร่วมในกิจการสัสดี โดยรวม มีค่าแปลผล อยู่ใน

ระดับปานกลาง ทั้งนี้ก็ปรายได้ว่า กำนันผู้ใหญ่บ้านส่วนใหญ่ไม่ค่อยได้เข้าร่วมประสานงานกับหน่วยสถิติอำเภอในการให้ข้อมูลทหารกองเกิน ประสานงานกับคณะกรรมการในวันตรวจเลือกเพื่อให้การรับรองหรือยืนยันตัวบุคคล ประสานงานกับหน่วยสถิติอำเภอ หรือสืบจับทหารที่ขาดหนีราชการทหาร ส่งกลับเข้ากรมกอง ประสานงานตรวจสอบและบันทึกข้อมูลทหารกองหนุนในพื้นที่ ประสานงานให้ข้อมูลด้านการข่าวที่มีผลกระทบต่อความมั่นคงของชาติ นำตัวทหารกองเกินในเขตพื้นที่ มาแสดงตนเพื่อลงบัญชีทหารกองเกินตามกฎหมาย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัย ของ นิชมน พิมเสน ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาคุณภาพชีวิตขององค์การบริหารส่วนตำบลควนหนองหงษ์ อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช” (นิชมน พิมเสน, 2552) ผลการวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาคุณภาพชีวิตขององค์การบริหารส่วนตำบลควนหนองหงษ์ อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยรวม อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการตัดสินใจ อยู่ในระดับมาก ส่วนด้านการปฏิบัติการ ด้านการรับผลประโยชน์ และด้านการประเมินผล อยู่ในระดับปานกลาง ผลการเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาคุณภาพชีวิตขององค์การบริหารส่วนตำบลควนหนองหงษ์ อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช ตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา และอาชีพ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

ด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล พบว่า กำนันผู้ใหญ่บ้านอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา มีส่วนร่วมในกิจการสถิติ โดยรวม มีค่าแปลผล อยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้ก็ปรายได้ว่า กำนันผู้ใหญ่บ้านส่วนใหญ่เห็นว่าควรเป็นหน้าที่ของสถิติอำเภอ จึงไม่ค่อยมีส่วนในการติดตามและส่งหมายเรียกให้กับทหารกองเกิน ร่วมตรวจสอบติดตามผลบุคคลที่ยังไม่ลงบัญชีหลังสิ้นสุดการลงบัญชีทหารกองเกิน ร่วมตรวจสอบติดตามผลบุคคลที่ยังไม่รับหมายเรียก หลังสิ้นสุดการรับหมายเรียก ร่วมตรวจสอบติดตามบุคคลที่ยังไม่รับหมายเรียก หลังสิ้นสุดการตรวจเลือก ร่วมตรวจสอบผลการเรียกพล ร่วมตรวจสอบการรายงานตัวเข้ากองประจำการครบตามจำนวน สอดคล้องกับงานวิจัยของ อติกานต์ แสนไทย ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบล : ศึกษาเฉพาะกรณีองค์การบริหารส่วนตำบลภูหอ อำเภอภูหลวง จังหวัดเลย” (อติกานต์ แสนไทย, 2549) ผลการวิจัยพบว่า ด้านความเข้าใจในการจัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบล ประชาชนส่วนใหญ่ไม่ให้ความสนใจที่จะแก้ไขปัญหาของชุมชน ความคิดเห็นส่วนใหญ่สรุปว่าไม่เข้าใจในบทบาทหน้าที่การจัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบล ด้านการมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางการพัฒนา สามารถสรุปได้ 3 ประเด็น ดังนี้ 2.1 ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางการพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบล เพราะ มีบทบาทในการเสนอแผนงาน โครงการของชุมชนต่อส่วนราชการและองค์กรปกครองส่วน

ท้องถิ่น 2.2 ประชาชนมีส่วนร่วมในการสนับสนุนการจัดทำแผน เนื่องจากสามารถผลักดันโครงการต่างๆ ให้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม แต่ก็ไม่มีส่วนร่วมในการกำหนดขั้นตอนการปฏิบัติตามโครงการ กิจกรรมที่กำหนดในแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบล 2.3 ไม่มีส่วนร่วมในการติดตาม ตรวจสอบ การดำเนินงานตามโครงการ กิจกรรมขององค์การบริหารส่วนตำบล และที่สำคัญส่วนใหญ่เห็นว่าประชาชนยังไม่มีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบล

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ กำนันผู้ใหญ่บ้าน อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา มีส่วนร่วมในกิจการสัสดี โดยรวม มีค่าแปลผล อยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้ก็อธิบายได้ว่า กำนันผู้ใหญ่บ้านส่วนใหญ่ไม่ค่อยได้เข้าร่วมในการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการลงบัญชีทหารกองเกิน แสดงความคิดเห็นในการตรวจเลือกคนเข้ากองประจำการ ชี้แจงเหตุการณ์ และแนะนำเกี่ยวกับทหารกองเกินที่เข้ารับการตรวจเลือกเข้ากองประจำการ ร่วมให้คำแนะนำควบคุมทหารกองเกินและทหารกองหนุนเกี่ยวกับการตรวจสอบสภาพทหารกองหนุน และเรียกพล ร่วมรักษาความสงบเรียบร้อย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ศุภชัย จุฬะแพทย์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารงานโครงสร้างพื้นฐาน : ศึกษาเฉพาะกรณีองค์การบริหารส่วนตำบลควนหนองหงษ์ อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช” (ศุภชัย จุฬะแพทย์, 2552) ผลจากการศึกษา พบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารงานโครงสร้างพื้นฐานขององค์การบริหารส่วนตำบลควนหนองหงษ์ อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยรวมทั้ง 4 ด้าน อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการดำเนินกิจกรรม ด้านการตัดสินใจ ด้านการรับผลประโยชน์ และด้านการประเมินผล อยู่ในระดับปานกลาง ผลการเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารงานโครงสร้างพื้นฐานขององค์การบริหารส่วนตำบลควนหนองหงษ์ อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช ตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา และอาชีพ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด พบว่า ท่านร่วมในการแสดงความคิดเห็นในมาตรการรักษาความสงบเรียบร้อย และแจ้งข่าวสารที่กระทบต่อความมั่นคงของชาติ ที่เกิดขึ้นภายในพื้นที่ มีค่าแปลผล อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้ก็อธิบายได้ว่า กำนันผู้ใหญ่บ้านคิดเห็นว่าการรักษาความสงบเรียบร้อย เพื่อให้ชาติมีความมั่นคงนั้น เป็นหน้าที่ของทุกคนที่ต้องร่วมกันปฏิบัติ ทำให้ข้อนี้ กำนันผู้ใหญ่บ้านส่วนใหญ่จึงให้ความสำคัญมาก ในการเสนอความเห็นและวิธีการ รวมถึงการแจ้งข่าวสารความเคลื่อนไหว ของผู้ไม่ประสงค์ดีต่อชาติ เป็นรูปแบบหนึ่งของการมีส่วนร่วมคือการร่วมในการตัดสินใจนั่นเอง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ปรัชญา ศรีภา ที่ว่าการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision-Making) โดยอาจเป็นการตัดสินใจตั้งแต่ระยะเริ่มต้น การตัดสินใจในช่วงของกิจกรรมและการตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรม (ปรัชญา ศรีภา, 2541)

ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด พบว่า ท่านร่วมในการแสดงความคิดเห็นเรียกคนเข้ากองประจำการ เช่น วิธีการที่จะส่งหมายเรียกให้ผู้ถึงกำหนดเรียกที่มีอายุตั้งแต่ 21 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป มีค่าแปลผล อยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้ก็ปรายได้ว่า ท่านผู้ใหญ่มองเห็นว่า การแสดงความคิดเห็นต่อวิธีการเรียกคนเข้าประจำการ เป็นเรื่องที่ทางสัสดีอำเภอเป็นผู้กำหนดวิธีการ ท่านผู้ใหญ่มองเห็นว่ามีส่วนร่วมน้อยมาก ด้วยว่าการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นนั้น บุคคลต้องมีความสนใจ และความสามารถในการแสดงความคิดเห็น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของนิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ ที่ได้แสดงทรรศนะว่า การมีส่วนร่วมมีเงื่อนไข 3 ประการ คือ 1. ประชาชนจะต้องมีอิสรภาพที่จะมีส่วนร่วม 2. ประชาชนมีความสามารถที่จะมีส่วนร่วม 3. ประชาชนต้องสนใจต่อการมีส่วนร่วม (นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์, 2537)

ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ พบว่า ท่านผู้ใหญ่มองเห็นว่า อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา มีส่วนร่วมในกิจการสัสดี โดยรวม มีค่าแปลผล อยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้ก็ปรายได้ว่า ท่านผู้ใหญ่มองเห็นว่า ส่วนใหญ่ไม่ค่อยได้เข้าร่วมประสานงานกับหน่วยสัสดีอำเภอในการให้ข้อมูลทหารกองเกิน ประสานงานกับคณะกรรมการในวันตรวจเลือก เพื่อให้การรับรองหรือยืนยันตัวบุคคล ประสานงานกับหน่วยสัสดีอำเภอ หรือสืบจับทหารที่ขาดหนีราชการทหาร ส่งกลับเข้ากรมกอง ประสานงานตรวจสอบและบันทึกข้อมูลทหารกองหนุนในพื้นที่ ประสานงานให้ข้อมูลด้านการข่าวที่มีผลกระทบต่อความมั่นคงของชาติ นำตัวทหารกองเกินในเขตพื้นที่มาแสดงตนเพื่อลงบัญชีทหารกองเกินตามกฎหมาย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของนิคม พิมเสน ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาคุณภาพชีวิตขององค์การบริหารส่วนตำบลควนหนองหงษ์ อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช” (นิคม พิมเสน, 2552) ผลการวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาคุณภาพชีวิตขององค์การบริหารส่วนตำบลควนหนองหงษ์ อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยรวม อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการตัดสินใจ อยู่ในระดับมาก ส่วนด้านการปฏิบัติการ ด้านการรับผลประโยชน์ และด้านการประเมินผล อยู่ในระดับปานกลาง ผลการเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาคุณภาพชีวิตขององค์การบริหารส่วนตำบลควนหนองหงษ์ อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช ตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา และอาชีพ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด พบว่า การมีส่วนร่วมในการประสานงานกับคณะกรรมการตรวจเลือกในวันตรวจเลือก เพื่อให้การรับรองหรือยืนยันตัวบุคคล การมีส่วนร่วมในการประสานงานกับหน่วยสัสดีอำเภอ เพื่อให้ข้อมูลทหารกองประจำการ และหรือสืบจับทหารที่ขาดหนีราชการทหาร ส่งกลับเข้ากรมกอง มีค่าแปลผล อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้ก็ปรายได้ว่า ท่านผู้ใหญ่มองเห็นว่า มีความสำคัญกับการคัดเลือกทหารกองเกิน ส่วนใหญ่จึงเข้าร่วมในการประสานงานกับสัสดีอำเภอในการให้ข้อมูลบุคคลที่ต้องได้รับคัดเลือกทหารกองเกินและบุคคลที่หนีการคัดเลือก

ด้วยมีจิตใจที่ประสงค์จะเข้าร่วมซึ่งเกิดจากเจตนารมณ์ของตนเองเป็นที่ตั้ง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของบุญมา แสงกล้า ได้สรุป “ลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชน” ดังนี้ การมีส่วนร่วมต้องเกิดจากเจตนารมณ์ และความตั้งใจที่จะเข้าร่วม (Willingness to participate) เพราะจะทำให้เกิดความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของการแก้ไขปัญหาการตัดสินใจในเรื่องนั้น ๆ อันจะทำให้เกิดความสมานฉันท์ และเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน กระบวนการมีส่วนร่วมนี้จะต้องอยู่บนพื้นฐานของความเสมอภาค และขีดความสามารถของแต่ละบุคคลที่จะเข้ามีส่วนร่วม (Ability to participate) การมีส่วนร่วมต้องอยู่บนพื้นฐานของเสรีภาพในการตัดสินใจว่า จะเลือกที่จะเข้ามีส่วนร่วมหรือไม่ (Freedom to participate) ข้อสำคัญ คือ การมีส่วนร่วมนั้นต้องไม่เกิดจากการบังคับขู่เข็ญ จากผู้ที่เหนือกว่า (One must not to be mater of another) (บุญมา แสงกล้า, 2547)

ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด พบว่า ท่านร่วมประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับโทษของการไม่ปฏิบัติตามกฎหมายรับราชการทหารแก่ประชาชน มีค่าแปลผล อยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้ อภิปรายได้ว่า กำนันผู้ใหญ่บ้านเห็นว่าการหนีราชการทหารของบุคคลนั้นเป็นสิ่งที่ผิดกฎหมาย และเห็นแก่ตัวไม่รับผิดชอบต่อหน้าที่ของชายไทย แต่ที่มีค่าเฉลี่ยต่ำก็ด้วยกำนันผู้ใหญ่บ้านบางคนไม่ทราบบทลงโทษและกฎหมายเกี่ยวกับการหนีราชการทหาร ทำให้การมีส่วนร่วมนั้นน้อยกว่าข้ออื่น ดังนั้นต้องมีการกระทำร่วมกันทั้งสองฝ่ายทั้งสี่ตัวอำเภอ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในการดำเนินการติดตามบุคคลให้มาเข้ารับการคัดเลือกทหาร ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ กฤษณะ มูรติ ที่ได้ให้ความหมายการมีส่วนร่วมไว้ว่า การมีส่วนร่วมคือการกระทำด้วยกัน การสร้างด้วยกัน การรู้สึกร่วมกัน การมีบางอย่างร่วมกัน เพื่อจะทำงานได้อย่างอิสระ (กฤษณะ มูรติ, 2543)

ด้านการมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล พบว่า กำนันผู้ใหญ่บ้านอำเภอเมืองจังหวัดสงขลา มีส่วนร่วมในกิจการสี่สี โดยรวม มีค่าแปลผล อยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้ อภิปรายได้ว่า กำนันผู้ใหญ่บ้านส่วนใหญ่เห็นว่าควรเป็นหน้าที่ของสี่สีอำเภอ จึงไม่ค่อยมีส่วนในการติดตามและส่งหมายเรียกให้กับทหารกองเกิน ร่วมตรวจสอบติดตามผลบุคคลที่ยังไม่ลงบัญชีหลังสิ้นสุดการลงบัญชีทหารกองเกิน ร่วมตรวจสอบติดตามผลบุคคลที่ยังไม่รับหมายเรียก หลังสิ้นสุดการรับหมายเรียก ร่วมตรวจสอบติดตามบุคคลที่ยังไม่รับหมายเรียก หลังสิ้นสุดการตรวจเลือก ร่วมตรวจสอบผลการเรียกพล ร่วมตรวจสอบการรายงานตัวเข้ากองประจำการครบตามจำนวน สอดคล้องกับงานวิจัยของ ธิติกานต์ แสนไทย ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบล : ศึกษาเฉพาะกรณีองค์การบริหารส่วนตำบลภูหอ อำเภอภูหลวง จังหวัดเลย” (ธิติกานต์ แสนไทย, 2549) ผลการวิจัย พบว่า ด้านความเข้าใจในการจัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบล ประชาชนส่วนใหญ่ไม่ให้ความสนใจที่จะแก้ไขปัญหาของชุมชน ความคิดเห็นส่วนใหญ่สรุปว่าไม่เข้าใจใน

บทบาทหน้าที่การจัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบล ด้านการมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางการพัฒนา สามารถสรุปได้ 3 ประเด็น ดังนี้ 1. ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางการพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบล เพราะ มีบทบาทในการเสนอแผนงาน โครงการของชุมชนต่อส่วนราชการและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 2. ประชาชนมีส่วนร่วมในการสนับสนุนการจัดทำแผน เนื่องจากสามารถผลักดันโครงการต่างๆ ให้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม แต่ก็ไม่มีส่วนร่วมในการกำหนดขั้นตอนการปฏิบัติตามโครงการ กิจกรรมที่กำหนดในแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบล 3. ไม่มีส่วนร่วมในการติดตาม ตรวจสอบ การดำเนินงานตามโครงการ กิจกรรมขององค์การบริหารส่วนตำบล และที่สำคัญส่วนใหญ่เห็นว่าประชาชนยังไม่มีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบล

ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด พบว่า หลังจากตรวจสอบสภาพทหารกองหนุนแล้ว ท่านเคยสอบถามสาเหตุการไปจากท้องที่ไม่ทราบที่อยู่ของทหารกองหนุนจากบุคคลที่เกี่ยวข้อง มีค่าแปลผล อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อภิปรายได้ว่า กำนันผู้ใหญ่บ้านเห็นความสำคัญของการตรวจสอบการความเป็นอยู่ของทหารกองหนุนที่ต้องไปประจำการที่อื่น ซึ่งไม่ใช่พื้นที่ของตนเอง ด้วยจะได้เป็นคนกลางในการประชาสัมพันธ์สื่อสารให้กับญาติของทหารกองเกิน ได้รับทราบความเป็นอยู่ ซึ่งเป็นหน้าที่โดยตรงอย่างหนึ่งของกำนันผู้ใหญ่บ้าน โดยทางสัสดีได้เปิดโอกาสให้กำนันผู้ใหญ่บ้าน ได้มีส่วนร่วมดำเนินงานตรวจสอบอย่างเต็มที่ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ยุวัฒน์ วุฒิเมธี ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า “การมีส่วนร่วม หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการคิดริเริ่มการพิจารณาตัดสินใจ การร่วมปฏิบัติ และร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่าง ๆ อันจะมีผลกระทบถึงตัวประชาชนเองการเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบทเพื่อแก้ไขปัญหาและนำมาซึ่งสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนที่ดีขึ้นได้นั้น ผู้ทำการเปลี่ยนแปลงต้องยอมรับปรัชญาการพัฒนา บทที่ว่ามนุษย์ทุกคนต่างมีความปรารถนาที่จะอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นอย่างมีความสุข ได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรมและเป็นที่ยอมรับด้วยความบริสุทธิ์ใจว่ามนุษย์นั้นสามารถพัฒนาได้ถ้ามีโอกาสและได้รับการชี้แนะอย่างถูกต้อง (ยุวัฒน์ วุฒิเมธี, 2526)

ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด พบว่า หลังสิ้นสุดการรายงานตัวทหารกองหนุนในคราวเรียกพลฯ ท่านได้ตรวจสอบผลการเรียกพลฯ มีค่าแปลผล อยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้อภิปรายได้ว่า กำนันผู้ใหญ่บ้านเห็นว่าการตรวจสอบการเรียกพลทหารกองเกินนั้น ควรเป็นหน้าที่ของทางสัสดีมากกว่า แต่ก็ได้เฝ้าติดตาม ตรวจสอบอยู่ห่าง ๆ ว่ามีบุคคลที่หนีราชการทหารหรือไม่ มีสิ่งที่จะต้องร่วมแก้ไขกับทางสัสดีหรือไม่ โดยแบ่งงานกันทำระหว่างคนในพื้นที่คือกำนันผู้ใหญ่บ้าน และคนที่เกี่ยวข้องโดยตรงคือสัสดีอำเภอ ในการปฏิบัติงานในหน้าที่กิจการสัสดี ดังนั้นการแชร์ความรู้ และดำเนินการเป็นไปในทิศทางเดียวกันจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างมาก ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ เดช กาญจนางกูร ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า “เป็นการ

แบ่งงานกันทำตามบทบาทและหน้าที่ของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ซึ่งจะต้องมีการบูรณาการในด้านความรู้ ความคิดและความเข้าใจให้ถูกต้องตรงกัน เพื่อให้ผู้มีส่วนร่วมปฏิบัติงานหรือกระทำกิจกรรมต่าง ๆ ของโครงการให้เปลี่ยนเป็นไปในทิศทางเดียวกันและเป็นจังหวะเดียวกัน จึงจะทำให้การปฏิบัติงานร่วมกันสัมฤทธิ์ผลอย่างมีประสิทธิภาพ และก่อให้เกิดประสิทธิผลสูงสุดตามที่มีผู้มีส่วนร่วมทุกคนปรารถนา (เดช กาญจนางกูร, 2547)

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ผลการศึกษาวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมในกิจการสัสดีของกำนันผู้ใหญ่บ้านอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา โดยรวม มีค่าแปลผล อยู่ในระดับปานกลาง ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ดังนี้

1.1 การมีส่วนร่วมในกิจการสัสดีของกำนันผู้ใหญ่บ้านอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา โดยรวม มีค่าแปลผล อยู่ในระดับปานกลาง มีข้อเสนอแนะดังนี้ สัสดีอำเภอ สัสดีจังหวัด ควรปรับปรุงและพัฒนาให้กำนันผู้ใหญ่บ้าน ได้มีส่วนร่วมในกิจการสัสดีให้มากขึ้น โดยการปรับปรุงวิธีการคัดเลือกทหารกองเกิน สนับสนุนให้กำนันผู้ใหญ่บ้านได้ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติการ และร่วมประเมินผล รวมถึงเปิดโอกาสให้กำนันผู้ใหญ่บ้านร่วมกำหนดนโยบาย การดำเนินงานของสัสดีอำเภอ และจังหวัดด้วย

1.2 ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ กำนันผู้ใหญ่บ้านอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา มีส่วนร่วมในกิจการสัสดี โดยรวม มีค่าแปลผล อยู่ในระดับปานกลาง มีข้อเสนอแนะดังนี้ สัสดีอำเภอ สัสดีจังหวัด ควรปรับปรุงและพัฒนาให้กำนันผู้ใหญ่บ้าน ได้มีส่วนร่วมในกิจการสัสดีให้มากขึ้น โดยควรเปิดโอกาสให้กำนันผู้ใหญ่บ้านได้แสดงความคิดเห็นแนวทางการปฏิบัติงานของสัสดีเพื่อเพิ่มความหลากหลายในวิธีการคัดเลือกทหารกองเกิน ควรประชาสัมพันธ์ให้กำนันผู้ใหญ่บ้านเห็นความสำคัญของการคัดเลือกทหารกองเกินมากกว่านี้

1.3 ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด พบว่า ท่านร่วมในการแสดงความคิดเห็นในมาตรการรักษาความสงบเรียบร้อย และแจ้งข่าวสารที่กระทบต่อความมั่นคงของชาติ ที่เกิดขึ้นภายในพื้นที่ มีค่าแปลผล อยู่ในระดับมาก มีข้อเสนอแนะดังนี้ สัสดีอำเภอ สัสดีจังหวัด ควรรักษาระดับมาตรฐานนี้ไว้และทำการส่งเสริมให้กำนันผู้ใหญ่บ้าน ได้มีส่วนร่วมในกิจการสัสดีให้มากขึ้น โดยควรส่งเสริมให้กำนันผู้ใหญ่บ้านร่วมในการรักษาความสงบเรียบร้อยในท้องถิ่น เพื่อความมั่นคงของชาติ ชี้แจงให้กำนันผู้ใหญ่บ้านเห็นว่าเป็นหน้าที่ของทุกคน โดยเฉพาะกำนันผู้ใหญ่บ้าน และควรส่งเสริมให้กำนันผู้ใหญ่บ้านได้ร่วมในการเสนอความเห็นและวิธีการ รวมถึงการแจ้งข่าวสารความเคลื่อนไหวของผู้ไม่ประสงค์ต่อชาติแก่ทางสัสดี

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมในกิจการสัสดีของกำนันผู้ใหญ่บ้านอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

2.1 ควรศึกษาความคิดเห็นของประชาชนที่มีผลต่อการเรียกคนเข้ากอง ประจำการของสัสดีอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา

2.2 ควรศึกษาทัศนคติของกำนันผู้ใหญ่บ้านที่มีต่อการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับ โทษของการไม่ปฏิบัติตามกฎหมายรับราชการของสัสดีอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา

2.3 ควรศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีต่อการตรวจสอบผลการเรียก พลทหารกองเกินของสัสดีอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา

เอกสารอ้างอิง

- กฤษณะ มูรติ. (2543). แห่งความเข้าใจชีวิตและการศึกษาที่แท้. กรุงเทพมหานคร: เพ็ญฟ้า.
- ณิชนน พิมเสน. (2552). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาคุณภาพชีวิตขององค์กร บริหารส่วนตำบลควนหนองหงษ์ อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช. ใน สารนิพนธ์ ศาสตราศตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- เดช กาญจนางกูร. (2547). การวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจ. คณะเศรษฐศาสตร์: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ธิดิกานต์ แสนไทย. (2549). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาองค์การ บริหารส่วนตำบล: ศึกษาเฉพาะกรณีองค์การบริหารส่วนตำบลภูหอ อำเภอภูหลวง จังหวัดเลย”. ใน สารนิพนธ์ ศาสตราศตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราช วิทยาลัย.
- นรินทร์ จงวุฒิเวศย์. (2537). กลวิธี แนวทาง วิธีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในงาน พัฒนาชุมชน. กรุงเทพมหานคร: ศักดิ์โสภารการพิมพ์.
- บุญมา แสงกล้า. (2547). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการปกครองท้องถิ่นตามรัฐธรรมนูญ ฉบับปัจจุบัน. ใน วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัย รามคำแหง.
- ปรีชญา ศรีภา. (2541). ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของสมาชิกสภาองค์การ บริหารส่วนตำบลในการพัฒนาหมู่บ้าน. ใน วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ยุวัฒน์ วุฒิเมธี. (2526). หลักการพัฒนาชุมชนและการพัฒนาชนบท. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อนุเคราะห์ไทย.

- ราชกิจจานุเบกษา. (2497). พระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ.2497 เล่มที่ 71 ตอนที่ 13. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงกลาโหม.
- ศุภชัย จุฬะแพทย์. (2552). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารงานโครงสร้างพื้นฐาน : ศึกษาเฉพาะกรณีองค์การบริหารส่วนตำบลควนหนองหงษ์ อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช. ใน สารนิพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- เสถียร ลายลักษณ์ และคนอื่น ๆ. (2487). ประชุมกฎหมายประจำศก. พระนคร: โรงพิมพ์เดลิเมล์.
- เสาวนิต. (2505). , พระนามเจ้าฟ้า พระองค์เจ้าหม่อมเจ้า ในราชวงศ์จักรีและราชาศัพท์. พระนคร: สำนักพิมพ์มวรสานส์.
- หน่วยบัญชาการกำลังสำรอง. (ปีที่ 41, (กรกฎาคม - สิงหาคม พ.ศ. 2545). วาสารสัสดี, ฉบับที่ 486,1.
- อัญชลี สุสายัณห์. (2525). ความเปลี่ยนแปลงของระบบไพร่และผลกระทบต่อสังคมไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว”, รวมบทความทางประวัติศาสตร์ไทย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เทพประทานพร.